

ІНСТИТУТ ГЕОХІМІЇ, МІНЕРАЛОГІЇ ТА РУДОУТВОРЕННЯ ім. М.П. СЕМЕНЕНКА НАН УКРАЇНИ ТА ЙОГО МІНЕРАЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ

Цього року Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України святкує свій піввіковий ювілей. Редакція журналу «Вісник НАН України» відвідала установу, ознайомилася з експозицією мінералогічного музею і поспілкувалася з директором Інституту академіком НАН України Олександром Миколайовичем Пономаренком та очільником музею професором Володимиром Івановичем Павлишиним.

Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України (ІГМР) було створено у 1969 р. Тоді він мав назву Інститут геохімії і фізики мінералів АН УРСР. Нині це провідна наукова установа Відділення наук про Землю НАН України, в якій проводяться дослідження з відтворення природної історії хімічних елементів, мінералів, порід і руд, визначення віку мінералів і гірських порід ізотопними методами, вивчення ізотопного складу важких радіоактивних елементів, геохімії процесів породо- і рудоутворення, пошукової геохімії та геохімії довкілля, регіональної, космічної та генетичної мінералогії, фізики мінералів, наномінералогії, петрології, металогенії та прогнозування родовищ корисних копалин України.

Інститут було організовано згідно з постановою Президії АН УРСР від 9 січня 1969 р. № 4 на базі Сектору геохімії, мінералогії, петрографії, корисних копалин і Сектору металогенії Інституту геологічних наук Академії наук УРСР. Основними напрямками досліджень нової установи було визначено: «а) дослідження природи і властивостей мінеральної речовини; б) вивчення геологічних процесів на фізико-хімічній основі з метою встановлення генезису і закономірностей концентрації родовищ; в) вивчення геології рудних і нерудних родовищ, розробка пошукових критеріїв і наукових основ їх прогнозування».

Фундатором і першим директором Інституту став видатний учений у галузі петрології, геохімії, геохронології і рудоносності докембрію академік Микола Пантелеймонович Семененко.

Директор ІГМР
(1969–1977)
академік
М.П. Семененко

Директор ІГМР
(1977–2008)
академік М.П. Щербак

На той час він був віце-президентом АН УРСР і вживав ефективних заходів для якомога глибшого вивчення та розширення мінерально-сировинної бази України. Зокрема, він обґрунтував нові ідеї пошукових робіт на дефіцитні види мінеральної сировини, розробив і впровадив у виробництво програму профільного структурного буріння на Українському щиті, що у поєднанні з геофізичними дослідженнями сприяло відкриттю нових родовищ та рудопроявів.

Реалізацію цих та багатьох інших своїх задумів М.П. Семененко здійснював спільно з колективом новоствореного Інституту. Він згуртував навколо себе дослідників рудо-петрографічного і мінералого-геохімічного спрямування, фізиків і хіміків, фахівців з електронної мікроскопії, рентгеноструктурних, спектроскопічних, ізотопно-геохімічних, генетичних та інших методів дослідження мінеральної сировини, започаткував в Інституті новий науковий напрям — фізику мінералів.

Коло власних наукових інтересів Миколи Пантелеймоновича було надзвичайно широким — від атомної будови мінералів до питань походження Землі, і завдяки своїй неординарності, фантастичній працездатності та дивовижній науковій інтуїції йому вдалося закласти фундамент для подальшого бурхливого

розвитку Інституту. На початку 1970-х років в ІГМР працювало близько 1000 співробітників, у тому числі 40 докторів і понад 130 кандидатів наук, 5 академіків і 2 члени-кореспонденти АН УРСР. В Інституті функціонували 14 наукових відділів, 17 лабораторій, 2 відділення (металогенії та радіогеохімії навколишнього середовища), а також Дослідне підприємство, у штаті якого налічувалося близько 200 працівників. Щороку вчені Інституту публікували не менш як 10 монографій і понад сотню наукових статей.

Структуру ІГМР було побудовано відповідно до бачення М.П. Семененком речовинного взаємозв'язку природних об'єктів дослідження і відповідних дисциплін. У цій логічній схемі мінерал як дискретна частинка земної кори є самостійним об'єктом вивчення мінералогії. У ньому поєднуються унікальні індивідуальні якості, що відображують його цикл життя — від зародження до руйнації, але вони не є простою сумою властивостей його складників — атомів та їх ізотопів, які вивчає геохімія (ізотопна геохімія). Поєднуючись один з одним, мінерали утворюють породи — об'єкти петрології — та руди — об'єкти рудології, які також є специфічними об'єктами, відмінними від простої суми мінералів. А все разом становить власне Землю — об'єкт вивчення геології.

Академік М.П. Семененко керував Інститутом до 1977 р., а потім передав кермо влади своєму колишньому аспіранту, тоді вже знайомому вченому-докембристу Миколі Петровичу Щербаку. У 1980-х роках в ІГМР почав активно розвиватися новий напрям з вивчення еволюції ендегенних процесів у докембрії і пов'язаних з ними перспектив рудоносності Українського щита, а після аварії на Чорнобильській АЕС наукова тематика доповнилася дослідженнями в галузі геохімії радіоактивних та інших техногенних забруднювачів природних комплексів, сформувавши другий важливий напрям діяльності установи — еколого-геохімічне районування та прогнозування еколого-геохімічного стану в Україні.

Під керівництвом академіка М.П. Щербака в Інституті склалася потужна українська

Директор ІГМР
з 2008 р. академік
О.М. Пономаренко

ізотопно-геохронологічна наукова школа, представниками якої було проведено наймасштабніший в Україні комплекс стратиграфічних та ізотопно-геохронологічних досліджень. У результаті було істотно уточнено стратиграфічну схему докембрію Українського щита, в його історії виокремлено епохи, найсприятливіші для утворення родовищ корисних копалин, запропоновано оригінальну схему періодизації ендеогенного рудоутворення в ранньому докембрії, яка полегшує прогнозування рудоносних мінеральних комплексів. Наукові розробки Інституту, який тоді вже став визнаним у світі провідним геохронологічним центром, широко впроваджувалися в геологічну практику, було налагоджено тісну взаємодію з відповідними міністерствами та відомствами.

У 1979 р. з ініціативи академіка Є.К. Лазаренка та за підтримки дирекції в Інституті було засновано «Мінералогічний журнал». Спочатку на його сторінках висвітлювалися найголовніші проблеми та досягнення мінералогії, а згодом тематика видання розширилася.

У 1978 р. при Інституті було створено мінералогічну колекцію.

На початку 1990-х років для Інституту, як і для всієї української науки, розпочався період боротьби за виживання. В умовах хронічного недофінансування М.П. Щербак доклав багато зусиль, щоб не втратити напрацьовані здобутки і зберегти колектив. Відповідно до вимог часу,

в 1993 р. за його ініціативою наукові напрями і завдання Інституту було перепрофільовано переважно на розробку наукових засад пошуку родовищ корисних копалин, а установу перейменовано з Інституту геохімії і фізики мінералів на Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення (з 2006 р. до назви ІГМР додано ім'я його засновника академіка М.П. Семененка).

У 2008 р. академік М.П. Щербак пішов з посади директора, і відтоді й дотепер Інститут очолює його учень, відомий учений-геохімік та хроностратиграф Олександр Миколайович Пономаренко.

За всі роки існування Інституту в ньому або сформувалися, або продовжили свій активний розвиток кілька наукових шкіл. Насамперед, це рудно-металогенічна школа академіка М.П. Семененка та ізотопно-геохронологічна школа академіка М.П. Щербака, які є одними з основних наукових напрямів діяльності ІГМР. Львівське походження (зі Львівського національного університету імені Івана Франка) мають регіонально-мінералогічна школа академіка Є.К. Лазаренка і термобарогеохімічна школа професора М.П. Єрмакова. Відгалуженням знаменитої кристалохімічної школи академіка О.С. Поваренних стала школа з фізики мінералів І.В. Матяша, О.М. Платонова, А.М. Таращана. Успішно працюють також представники петрологічної школи члена-кореспондента І.С. Усенка і наукової школи пошукової

Академік О.М. Пономаренко і професор В.І. Павлішин у вестибюлі Інституту

та екологічної геохімії члена-кореспондента Е.Я. Жовинського.

Вище дуже стисло викладено основні віхи 50-літньої історії розвитку ІГМР. Користуючись нагодою, про сучасні здобутки колективу установи, перспективи і плани на майбутнє ми поговорили з директором Інституту, академіком-секретарем Відділення наук про Землю НАН України академіком НАН України Олександром Миколайовичем Пономаренком.

— Олександр Миколайовичу, ваш Інститут сьогодні — провідний науковий центр з дослідження та відтворення природної

історії хімічних елементів (атомів), мінералів, порід і руд України та інших регіонів. Яким Ви бачите його подальший розвиток? Чи плануєте започатковувати якісь нові напрями?

— Розумієте, наріжним каменем досліджень мінеральної сировини є ступінь пізнання природної тріади «ізоотоп — атом — мінерал» у зв'язку із зародженням, ростом, перетворенням мінералів, порід та руд. Тому протягом усього періоду існування Інституту важливе місце у його діяльності посідали й посідатимуть надалі теоретичні розробки, і в цьому напрямі наш колектив має чи не найбільші здобутки.

Так, закладено основи нового уявлення про високотермобаричні потоки рідкого CO₂-флюїду як продукту дегазації глибинної магми. Ці потоки з високими значеннями *PT*-параметрів надходили з глибин понад 40 км і брали участь у формуванні родовищ різних корисних копалин Українського щита. Фактично вже окреслено зміст і рамки нового вчення про глибинні флюїди, дотичні до процесів рудоутворення.

У найближчій перспективі ми плануємо розвивати роботи з удосконалення теорії полігенного походження унікальних родовищ корисних копалин, таких як Пержанське, Волинське, рідкісноземельні родовища Кіровоградського блоку та ін., адже їх формування пов'язане з дією глибинних потоків.

Значні здобутки мають відділи, які досліджують геохімію ізоотопів, атомів, з'ясовують вік мінералів і порід, вирішують питання радіогеохронології, екологічної геохімії тощо.

Напрацьовано нові методики і критерії прогнозу, пошуків та оцінки родовищ різних видів мінеральної сировини. Вони розроблені для корінних і розсипних родовищ діамантів (за колориметричними параметрами мінералів алмаз-піропової фації глибинності), родовищ і рудопроявів рідкісних металів Ta, Nb, Be, Li, Cs (за люмінесцентними характеристиками породоутворювальних мінералів пегматитів і метасоматитів), золота (за наявністю індикаторних парамагнітних центрів і центрів люмінесценції в польових шпатах і кварці), п'езокварцу та ко-

штовного каміння (за комплексом типоморфних ознак).

Загалом у нас накопичено величезний досвід комплексного дослідження важливих для національної безпеки та розвитку економіки корисних копалин: родовищ і рудопроявів самородної міді, золота, рідкісних і рідкісноземельних елементів, апатит-ільменітових руд, флюориту, цеолітів, кварцу тощо. Співробітники ІГМР напрацювали наукові засади, скеровані на створення в Україні гірничорудних галузей: міднорудної, золоторудної, рідкіснометалевої, кварцової, каменебарвної, флюоритової, апатитової.

— І що заважає створенню цих галузей в Україні? Відсутність зацікавленості з боку держави?

— Так, геологічна галузь України невідкладно потребує реформування. В Україні з видобуванням корисних копалин пов'язано близько половини її промислового та експортного потенціалу. Проте переважну більшість родовищ було відкрито ще за радянських часів, і на сьогодні вони вже майже відпрацьовані. Останніми десятиліттями нарощування мінерально-сировинних запасів практично припинилося через хронічне недофінансування геологорозвідувальних робіт. Якщо найближчим часом не зміниться ставлення держави до геологічної галузі, то навіть у разі загального зростання економіки в країні і появи зацікавлених інвесторів може так статися, що цим інвесторам просто нікуди буде вкладати гроші, оскільки у нас не буде належним чином підготовлених об'єктів. До того ж ситуацію ускладнюють непрозорі процедури надання спеціальних дозволів на користування надрами, корупція, невизначеність перспектив розвитку сфери надкористування, неможливість довготермінового планування, що зумовлює значні ризики при інвестуванні в цю галузь.

— Олександрє Миколайовичу, а Ви могли б навести приклад якоїсь розробки Інституту, яку вже зараз можна було б використати на практиці?

Академік О.М. Пономаренко у робочому кабінеті

— Ми маємо досить багато таких розробок. Наприклад, ви, мабуть, знаєте, що Україна посідає сьоме місце у світі за запасами залізних руд, основу яких становлять магнетитові та гематитові кварцити. Магнетитові кварцити легко піддаються збагаченню методом магнітної сепарації, і їх широко використовують для виробництва залізорудних концентратів. На сьогодні запаси магнетитових руд у нас значною мірою вичерпані. Зараз родовища, які розробляються, поряд з магнетитами містять велику частку гематитових кварцитів, які часто непридатні для збагачення методом магнітної сепарації. Тому відходи збагачення збільшуються, їх складують у відвалах, які займають великі площі, а це породжує численні екологічні, економічні, а надалі й соціальні проблеми. За

Завідувач мінералогічного музею ІГМР професор В.І. Павлишин

різними оцінками, наразі у відвалах та хвостосховищах зберігається десь близько 250 млн т руди. Таких величезних обсягів складованої, готової до переробки залізорудної сировини немає ніде у світі. Якщо почати її переробляти, цього ресурсу вистачить на довгі роки.

В Інституті ми розробили нові методи перетворення слабомагнітних оксидів і гідроксидів заліза (гематит, гетит) на сильномагнітний магнетит під впливом різних відновників у водному, сухому та газовому середовищах. Тобто йдеться про перетворення величезної маси окиснених руд і відходів, які на сьогодні нікому не потрібні, на промислові руди, готові до використання.

Або інший приклад. З моєї точки зору, є пряма наукова та практична доцільність відновити в ІГМР лабораторію експериментальної мінералогії, спрямувавши її роботу передусім на вирощування кристалів п'єзокарцу, які Україна зараз досить дорого купує за кордоном.

— У нинішніх скрутних для науки умовах яким Ви бачите головне завдання Інституту? І взагалі, Ви як директор з оптимізмом дивитесь в майбутнє чи ні?

— На мою думку, найбільшою проблемою в геологічній галузі є те, що колись добре налагоджена в Україні взаємодія в трикутнику геологічна наука — геологічна освіта — геологічна галузь нині повністю розбалансована. Ми маємо хронічне недофінансування академічної науки, падіння престижу професії, молодь не йде на геологічні спеціальності, а про проблеми галузі я вже говорив. Звичайно, працювати в нинішніх кризових умовах нелегко, але я і моя команда намагаємося всіма можливими засобами долати негаразди, а тому — так, я з оптимізмом дивлюся в майбутнє.

Як директор своїм найголовнішим завданням я вважаю необхідність будь-якою ціною зберегти насамперед наукові школи, які є в Інституті, розвивати їх і зміцнювати новими здобутками. З огляду на велике значення геологічної науки для ефективного використання потужного ресурсного потенціалу України, мені здається, в цей кризовий період Інституту доцільно дотримуватися такого магистрального шляху: розвивати всі речовинні та інші науки про Землю — геохімію, мінералогію, петрологію, рудологію, але з акцентом на пріоритет регіональних і прикладних робіт, у

У мінералогічному музеї ІГМР

тому числі в галузі наномінералогії та нанотехнологій.

— *А є якісь напрями, які виникли в ІГМР останнім часом?*

— Мабуть, наймолодшим науковим напрямом з тих, що розвиваються у нас в Інституті, є щойно згадана наномінералогія. Дослідження в цій галузі започаткували наші спектроскопісти та дослідники дисперсних глин. Зокрема, було з'ясовано, що в організмах тварин і людини нормально функціонують лише впроядковані наномінерали. Скажімо, фізіогенні біомінерали, сформовані наночастинками, сприяють роботі мозку, а патогенні біомінерали спричиняють його захворювання. І зараз співробітники Інституту працюють над теоретичним обґрунтуванням цих унікальних біомінералогічних фактів.

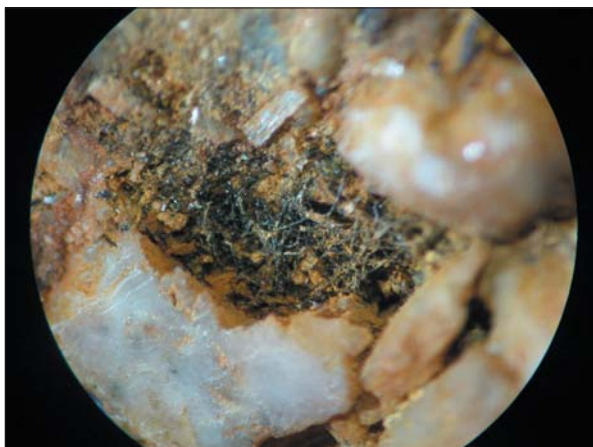
— *Олександрє Миколайовичу, я знаю, що у вас в Інституті є мінералогічний музей. Свого часу академік В.І. Вернадський, будучи не лише фундатором і першим президентом Української академії наук, а й, зокрема,*

мінералогом, наголошував на необхідності організації Мінералогічного музею як наукової інституції. Наскільки сучасний ІГМР відповідає його задумам?

— Що стосується концепції В.І. Вернадського, то вже в першому проекті структури УАН було передбачено створення установ мінералогічного профілю. На той час в Україні не було жодного наукового мінералогічного осередку, хоча й існували так звані мінералогічні кабінети, але вони мали суто навчальне призначення. Натомість В.І. Вернадський бачив функцію Мінералогічного музею як поєднання науково-освітньої і науково-дослідної діяльності, а тому наголошував, що Музей має складатися з двох установ, тісно взаємопов'язаних одна з одною, — власне Музею і Мінералогічного інституту, обладнаного «відповідно до вимог, які ставляться до дослідних фізичних і хімічних інститутів». Тобто, на його думку, Музей і Мінералогічний інститут нерозривно пов'язані між собою, проте мають різні завдання і різні методи організації наукової роботи. На жаль, розруха, зміна урядів, громадянська війна так і не дали змоги повною мірою реалізувати ці пла-

Кристал-гігант димчастого кварцу масою близько 100 кг. Волинське родовище. Житомирська область. З колекції академіка Є.К. Лазаренка

Агрегати кериту в лімонітизованих формах розчинення в топазі. Волинське родовище, шахта № 3. Дарунок В. Василенка

Регенерація кристала берилу агрегатом паралельно-стовбчастих індивідів. Волинське родовище

ни. Однак, якщо порівнювати проект В.І. Вернадського і нинішній ІГМР, звісно, враховуючи поправку на час, то можна констатувати, що наш Інститут разом з його мінералогічною колекцією повністю відповідають задумам Володимира Івановича Вернадського.

Нещодавно вчена рада Інституту на своєму засіданні ухвалила рішення про організацію на базі колекції ІГМР офіційного музею і присвоєння йому імені Володимира Вернадського, що мені видається доречним, цілком виправданим, науково доцільним. Тому я хочу, щоб про наш мінералогічний музей вам більш докладно розповів його нинішній очільник професор Володимир Іванович Павлишин.

— *Добре. Володимире Івановичу, розкажіть, будь ласка, коли і як в Інституті було започатковано музей?*

— Музей в ІГМР як мінералогічну колекцію започатковано 1978 р. рішенням вченої ради. Його основу становили робочі колекції видатних українських учених академіків Є.К. Лазаренка і О.С. Поваренних, які свого часу очолювали в Інституті відділи мінералогічного профілю. Надалі колекція розширювалася і поповнювалася. На сьогодні вона налічує вже понад 7 тис. зразків мінералів, мінералоїдів, декоративного і виробного каміння, руд, деяких гірських порід, які представляють близько тисячі мінеральних видів і різновидів з понад 50 країн світу.

— *І з яких джерел надалі поповнювалася колекція?*

— Співробітники Інституту постійно привозили зразки, зібрані під час планових тематичних робіт та експедицій у різних регіонах України, Радянського Союзу та інших країн світу. У відносно далекому минулому (1980-ті роки), короткочасно перебуваючи на посаді т.в.о. директора Інституту, я видав наказ, який зобов'язував очільників експедиційних робіт привозити, крім зразків наукового призначення, цікаві дублікати для мінералогічного музею. Крім того, джерелом поповнення були приватні колекції, які власники передавали в

дар музею. Хтось дарував усю колекцію, хтось певну частину, а хтось лише якийсь рідкісний мінерал або свій улюблений зразок. Причому серед благодійників були як вчені зі світовим ім'ям, так і мінералоги, відомі лише вузькому колу фахівців, були також керівники шахт і директори природничих музеїв, колекціонери і навіть взагалі далекі від мінералогії люди. Але всіх їх ріднила щедрість природи, любов до каменю, вміння бачити красу і неповторність творінь природи.

— Ви сказали, що зразки зібрано з різних регіонів світу, але найбільше їх все ж таки, мабуть, з України?

— Експонати нашого музею — це унікальне зібрання мінералів, дійсно, насамперед з України. В ньому представлено зразки майже всіх мінеральних видів, відомих у надрах нашої країни. Колекція найповніше репрезентує Карпатський регіон, Волино-Подільську плиту, Український щит, Донецьку складчасту область, Крим. Проте у загальному підсумку географія зразків доволі широка і охоплює, як я сказав, понад півсотні країн світу. За розмаїттям мінералів музей ІГМР без сумніву посідає гідне місце серед мінералогічних зібрань України.

— Володимире Івановичу, я правильно розумію, що в приміщенні музею експонується зараз не вся колекція? Щось у вас зберігається в запасниках?

— Так, звісно. У нинішньому приміщенні ми не можемо розмістити всю колекцію. У нас там площа близько 150 м², а цього замало. У залах музею на сьогодні демонструється хіба що половина зібрання. У нас є постійні експозиції, такі як «Систематична мінералогія», «Мінерали України», «Мінерали зарубіжжя», а є експозиції, які ми постійно змінюємо, оновлюємо, — «Камнебарвний букет з кремнезему», «Агатова і яшмова палітра», «Карбонатне розмаїття», «Скам'яніле дерево» тощо. У подальшому структура музею у нових приміщеннях буде істотно вдосконалена відповідно до напрямів та тенденцій розвитку мінералогічної науки.

Гематит. Кар'єр Візирка. Кривий Ріг. Зразок Є. Науменка

Оксиди і гідроксиди заліза. Кривий Ріг

Гематитова руда (спекулярит). Петрівський кар'єр. Кіровоградська область

Дендрити оксидів мангану на поверхні граніту. Токівський кар'єр. Дніпропетровська область

Кристал кварцу з включеннями

Боксит гібситовий бобової текстури. Смілянський рудопрояв. Черкаська область

— *У рамках кожної експозиції колекцію якось систематизовано?*

— Звичайно, мінерали в музеї розташовані зовсім не як попало. Вони експонуються відповідно до сучасного стану мінералогічної науки, за певними науковими системами — кристалохімічними, морфологічними, генетичними, прикладними. За спільними ознаками мінерали розподілені поміж розділами різного призначення, які в музеї виступають як основний структурний таксон.

Наприклад, експозицію «Систематична мінералогія», яка налічує понад 1000 зразків з родовищ і рудопроявів різних країн світу, побудовано згідно з кристалохімічною класифікацією Нікель–Штрунца. Серед експонатів є унікальний зразок з лазаренкоїтом — мінералом класу арсенатів, названим на честь академіка Є.К. Лазаренка. Мінерал було виявлено на кобальт-нікелевому родовищі Хову-Акси в Західному Сибіру.

Навіть у процесі впорядкування колекційного фонду знайдено більше десятка нових для мінералогічної колекції мінеральних видів. Мабуть, найцікавіша знахідка — заваричькіт у кварцовій жилі з каситеритом і берилем з родовища Шерлова Гора у Забайкаллі. Цей дуже рідкісний оксифторид бісмуту було виявлено за допомогою електронного мікроскопа під час вивчення музейних зразків і вперше описано.

— *Скільки загалом зразків в експозиції «Мінерали України»?*

— Ця пріоритетна експозиція нашої колекції налічує понад 2 тис. зразків, які представляють 1200 мінеральних видів і різновидів з різних за мінералогічною спеціалізацією регіонів України. Водночас є реальна перспектива щодо відкриття нових мінералів, зумовлена особливим геоструктурним положенням України, її давнім віком (понад 3,5 млрд років), широким спектром умов формування мінеральних комплексів та наявністю мінералогічних провінцій зі складною, насиченою мінералогічними подіями, геологічною історією.

У нас є окремі вітрини для мінералів Передкарпатського крайового прогину, Приазов'я,

Криворізького залізорудного басейну. Справжнім «золотим» фондом нашого музею можна вважати пегматитові зразки з Волинського родовища камерних пегматитів — кристали-гіганти та велетенські друзи кварцу і польових шпатів, кристали топазу, берилу, флюориту.

Тут експонуються також зразки мінералів, уперше відкритих у надрах України. Це волнін (морфологічний різновид бариту), калушит (сингеніт), карпатит (новий органічний мінеральний вид), сколіт (змішаношаруватий мінерал) — з Карпатського регіону; аурбахіт (морфологічний різновид циркону), тараміт (амфібол з ряду рогової обманки), приазовіт (продукт зміни самарськіту) — з нефелінових сієнітів Приазовського масиву; донбасит і тарасовіт — з кварцових жил Нагольного кряжу в Донбасі; керченіт, мітридатит, тосудит з Криму. Серед експонатів є унікальні зразки з рідкісними мінералами. Наприклад, зразки перолтиту з лужних метасоматитів у Східному Приазов'ї, де цей мінерал було знайдено в 1992 р. Це взагалі лише друга знахідка перолтиту у світі. Вперше його описано як новий мінеральний вид в 1991 р. у зразках з жил гранітного пегматиту в нефелінових сієнітах масиву Сент-Ілер в Канаді.

— А що найцікавіше в експозиції «Мінерали зарубіжжя»?

— Найбільше захоплення у відвідувачів зазвичай викликають неперевершені за досконалістю та розмірами астропілітові «сонця» і шестикутний кристал-гігант флогоніту з Кольського півострова, кристали і друзи кварцу з Паміру та Уралу, кальцитові «троянди» і друза андрадиту з Приморського краю, багатокілограмові штуфи чароїту, забайкальського нефриту, ляпіс-лазури з Малобистринського родовища, карадазької яшми та ін.

— За останні роки були якісь нові цікаві поповнення?

— Так. Наприклад, мінералоги-аматори передали нам кристал топазу зі скупченнями кериту. Цю органічну речовину з ряду твердих бітумів виявлено в камері лише одного пегма-

Друза андрадиту. Дальнегорськ. Росія

Опал у пісковнику. Катеринівка. Приазов'я. Зразок Д. Нехайчука

Аметист з флюориту. Кольський півострів. Росія. Зразок О.В. Волошина

Співробітниця мінералогічного музею ІГМР
Лариса Олександрівна
Саламагіна

титу Волині. У нашій літотеці керит представлений у вигляді мономінерального чорного войлокоподібного агрегату, складеного короткими переплетеними волокнами. Тому це дуже цікавий зразок.

Не менш цікавими є зразки із Заваллівського родовища графіту, в яких агрегати романешиту утворюють ниркоподібні скоринки на об'ємних дендритах графіту. У 2014 р. наша колекція поповнилася зразками ларніт-маєнітової породи з формації Хатрурим в Ізраїлі. Голотипні зразки з шуламїтитом і фторкюїгенітом — справжній царський дарунок від В.В. Шарігіна.

— Володимире Івановичу, наскільки я знаю, лише в Києві є кілька великих мінералогічних музеїв. Наприклад, зібрання у Національному науково-природничому музеї чи в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Чим ваш музей принципово відрізняється від них?

— Колекція Національного науково-природничого музею НАН України виконує насамперед популяризаторську і просвітницьку функцію. Мінералогія представлена в ньому лише як один із розділів природничих наук. Загалом на сьогодні в Україні налічується 14 зібрань мінералів зі статусом музею. Половина з них — це університетські колекції, які виконують насамперед навчальну роль. А в нашому музеї при

ІГМР тісно поєдналися і переплелися функції музею і науково-дослідного інституту.

З одного боку, колекція збиралася (і збирається) під час польових робіт з метою якнайповнішої презентації порівняльного матеріалу з різних місцевостей і різного походження, з іншого боку — вона дає можливість співробітникам Інституту глибше і ширше обґрунтувати свої наукові результати шляхом дослідження мінералів з різних районів України й інших регіонів планети, водночас збагачуючи науковий фонд музею. Спочатку музей виступатиме як співвиконавець наукової тематики, а згодом, збагативши свою лабораторну базу, буде самостійно виконувати свою тематику. Такий шлях пройшли чимало європейських і американських музеїв. Особливо це важливо, коли вченим потрібні, наприклад, зразки з родовищ, що нині вже повністю відпрацьовані. Крім того, це дає шанс відкрити нові мінерали. І нехай скоріше за все це будуть рідкісні мінерали, їх вивчення є корисним як з наукової, так і з практичної точки зору.

При цьому освітньо-навчальну функцію наш музей також виконує. Ми організуємо екскурсії для студентів, школярів і просто зацікавлених осіб, беремо участь у різних виставках. Серед відвідувачів нашого музею було також багато відомих учених з Німеччини, Польщі, Нідерландів, Словаччини, Росії та

інших країн. Однак дослідницька функція музею все ж є головною.

Ми склали електронну базу зразків, в якій наведено макрохарактеристику кожного з них, прив'язку і місце в експозиції. Такий електронний каталог дає змогу оперативно працювати з матеріалом колекції, полегшує пошук потрібних зразків, пришвидшує створення тематичних експозицій, обмін зразками. Ця база даних постійно оновлюється і вдосконалюється.

— Я вам щиро дякую, Олександрі Миколайовичу і Володимирі Івановичу, за цікаву розмову і можливість ознайомитися з Інститутом та чудовою колекцією мінералогічного музею. Бажаю всьому колективу ІГМР процвітання і подальших наукових звершень.

*Розмову вела
Олена Мележик*